

Yaşlılar ve Yetişkinlerde Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Etkileri ve Koronavirüs Korkusu

The Effects of The Coronavirus (Covid-19) Epidemic and The Fear of Coronavirus in Elderly and Adults

Murat ÇAY¹

¹ Dr, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, muratcay@akdeniz.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4659-4687

Başvuru: 21.08.2021
Kabul: 01.11.2021

Atf:
Çay, M. (2021). Yaşlılar ve yetişkinlerde koronavirüs (covid-19) salgının etkileri ve koronavirüs korkusu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Covid-19 Özel Sayı Cilt 1, 87-102.
DOI: 10.33417/tsh.985703

ÖZET

Toplumsal ve sosyal yaşamı önemli bir biçimde etkileyen ve bireylerin yaşamlarından farklı etkiler ortaya çıkaran koronavirüs (Covid-19) salgını geçmişte bıraktığı izler ve gelecekte ortaya çıkaracağı muhtemel etkilerin anlaşılması oldukça önemlidir. Salgın süreci tüm dünyayı önemli ölçüde etkilemekle birlikte bazı gruplar (yaşlılar, kronik hastalığı olanlar, engelliler, yoksullar vb.) için bu etki daha fazla olmuştur. Gerçekleştirilen bu çalışma koronavirüs salgınının etkilerini ve koronavirüs korkusunu ele alarak yaşlılar ile genç ve orta yetişkinlerde karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Araştırmaya Türkiye’de yaşayan 18-82 yaş aralığındaki 404 kişi katılmıştır. Covid-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği (PRPEDÖ), Genel Aidiyet Ölçeği (GAÖ), Koronavirüs (Covid-19) Korkusu Ölçeği (KKÖ) ve demografik sorulardan oluşan soru formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS ve JAMOVI programları aracılığıyla bağımsız örneklem t testi, varyans analizi (ANOVA) ve çoklu regresyon yapılarak analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; kadınlar, erkeklere kıyasla, 65 ve üzeri yaşa sahip olanlar, 18-64 yaşında olanlara kıyasla koronavirüsün psikosomatik ve ruhsal etkileri ile koronavirüs korkusu anlamlı derecede daha fazladır. Gerçekleştirilen çoklu regresyon analizine göre ruhsal ve psikosomatik etkiler, kabul edilme/içerilme, reddedilme/dışlanma, yaş ve cinsiyet gibi etkenler koronavirüs korkusunu %66 oranında açıklamaktadır.

Anahtar kelimeler: Koronavirüs, Koronavirüs korkusu, Koronavirüs salgınının etkileri.

ABSTRACT

It is very important to understand the traces left by the Coronavirus (Covid-19) epidemic, which significantly affects social life and creates different effects from the lives of individuals, and the possible effects that it will reveal in the future. Although the epidemic process affected the whole world significantly, this effect was more for some groups (the elderly, those with chronic diseases, the disabled, the poor, etc.). This study examines the effects of the Coronavirus epidemic and the fear of coronavirus in the elderly and adults comparatively. 404 people between the ages of 18-82 living in Turkey participated in the research. Scale for Evaluating the Mental and Psychosomatic Effects of COVID-19 Pandemic, General Belongingness Scale, Fear of COVID-19 Scale and demographic questions form were used as a data collection tools. The obtained data were analyzed by using independent sample t-test, analysis of variance (ANOVA) and multiple regression through SPSS and JAMOVI programs. According to the findings obtained in the research; psychosomatic and psychological effects of coronavirus, fear of coronavirus are significantly higher in women than men and +65 than aged 18-64. According to the multiple regression analysis performed, mental effects, psychosomatic effects, acceptance/inclusion, rejection/exclusion, age and gender explain 66% of fear of coronavirus.

Keywords: Coronavirus, Fear of coronavirus, Effects of coronavirus epidemic.

GİRİŞ

Koronavirüs (COVID-19) salgını, ekonomik, politik, sağlık ve ekosistemler de dahil olmak üzere yaşamın neredeyse her yönünü etkileyen dünya çapında tarihi bir olaydır (Cabañas vd., 2021). Koronavirüs, küresel olarak halk sağlığı açısından önemli bir hastalıktır (Labrague ve de los Santos, 2021). Koronavirüs salgını sadece biyolojik olarak değil sonuç ve nedenleriyle sosyal ve psikolojik olarak da ele alınması gereken önemli bir olgudur. Bununla birlikte koronavirüs salgını dünya genelinde ruh sağlığını önemli ölçüde etkilemiştir (Rajkumar, 2020; Wilson vd., 2021). Çağımızın en büyük sağlık krizlerinden biri olan koronavirüs salgını (Plohl ve Musil, 2021) sürecinde meydana gelen değişimlerin etkilerinin uzun süre tartışılacağı ve gündemdeki yerini koruyacağı kolayca öngörülebilir. Koronavirüs küresel salgını, başta ön saflarda yer alan ve ağır psikosomatik yükler taşıyan sağlık çalışanları olmak üzere tüm nüfusu ciddi şekilde etkiledi (Yi vd., 2021). Daha önce benzeri görülmemiş sonuçlara yol açan koronavirüs salgını toplumda önemli mental sağlık ve psikolojik sorunlara neden olmuştur (Duan ve Zhu, 2020; Gallagher vd., 2020; Nazari vd., 2021; D. Wang vd., 2020; Warren vd., 2021; Xiao, 2020).

Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi olarak kabul edilen koronavirüsün yayılımı, çok kısa sürede bireyler üzerinde yarattığı olumsuz fizyolojik ve psikolojik etkilerle daha da ağırlaştı. Koronavirüs salgınının ortaya çıkmasıyla birlikte, dünyanın her yerindeki bireyler aniden yoğun bir korku ve endişeyle karşı karşıya kaldılar (Peker ve Cengiz, 2021). Salgın hızlı yayılma ve buna bağlı artan ölüm oranlarının bir sonucu olarak, dünya çapında halk sağlığı sorunlarına neden olmuştur (Alnazly vd., 2021). Koronavirüs, dünya çapında insanların sağlığını ve refahını etkileyen bir faktör olduğu kadar önemli bir korku, stres ve endişe kaynağıdır (Reznik vd., 2020). Korku, koronavirüs ile ilgili ölüm ve hastalık gibi yakın bir halk sağlığı olayına karşı olumsuz bir duygusal tepki veya sürekli endişedir (Van Bavel vd., 2020). Korku, mevcut salgını sırasında popülasyonda en sık görülen psikolojik tepkilerden biri olmuştur (Broche-Pérez vd., 2020). Potansiyel bir tehditle başa çıkmak için korku enerjiyi harekete geçiren uyarlanabilir bir duygudur. Ancak korku, gerçek tehditlerle bağdaşmadığında hem bireysel hem de toplumsal olarak olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Karataş ve Tagay, 2021). Yaşamı tehdit eden bir olay olarak koronavirüs doğal olarak insanları korkutmaktadır (Chi vd., 2021). Koronavirüs salgınında olduğu gibi tehdit belirsiz ve sürekli olduğunda, korku, kronik ve külfetli hale gelebilmektedir. (Mertens vd., 2020). Koronavirüs sadece insanların sağlığını ve esenliğini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda korku, stres ve kaygıya da neden olur (C. Wang vd., 2020). Koronavirüs salgını bireylerin yaşamlarını tehdit eden ve tüm bireyler açısından sıkıntı veren bir travmadır. Travmanın etkileri bireylerin içinde bulunduğu sınıf, sosyoekonomik durum, kültürel-bireysel özellikler ve ruhsal özelliklerine göre değişiklik göstermektedir (Kaya, 2020). Virüsten etkilenen ülkelerin çoğunda fiziksel mesafe ve 7 gün 24 saate kadar çıkan sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Buna bağlı olarak birçok psikolojik stres ve sorun da beraberinde gelmiştir (Abbas vd., 2021). Bu sorunlar bireylerin ve ailelerin yaşamını psikolojik ve sosyal boyutta olumsuz etkileyerek salgın sürecinin daha zorlu olmasına sebep olmuştur.

Koronavirüsün, bireyler ve toplumlar açısından yaşa bağlı olarak farklı etkilere neden olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü virüs ve virüsün etkileri yaşa bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Alınan önlemlerden medyada yer alan haberlere kadar “yaş” salgın sürecinin en önemli etkeni olmuştur. Bu süreçte çeşitli yasaklar bireylerin ruh sağlığı ve aile ilişkileri üzerinde çeşitli psikososyal zorluklara neden olmuştur (Koçak ve Harmancı, 2020). İleri yaş (60+ yaş), koronavirüse yakalanma ve buna bağlı olarak ölme riskini arttırmaktadır. Bu durum ise salgın sırasında 60 üzerindeki yaşa sahip olanlar için daha kötü ruh sağlığı anlamına gelmektedir. Zihinsel sağlığa ilişkin yetersizlik, koronavirüs hakkında daha fazla endişeye neden olmaktadır (Wilson vd., 2021). Yaşlılar koronavirüs için yüksek riskli bir nüfus olarak anılmıştır. Bu nedenle yaşlıların salgın sürecinde nasıl algıladıkları ve tepki verdiklerini anlamak önemlidir (Ceccato vd., 2021).

Koronavirüs salgını sürecindeki olumsuz etkileri en aza indirilmesinde sosyal destek, psikolojik destek ve aidiyet duygusunun önemli bir işlevi bulunmaktadır. Her ne kadar temelde biyolojik bir etki söz konusu olsa da ortaya çıkan sonuçlar sürecin psikolojik ve sosyal açıdan da değerlendirilmesini önemli kılmaktadır. Koronavirüs hastalığı bireylerin psikososyal durumunu etkilediğinden, konunun farklı yönleriyle ele alınması ve çözülmesi gerekmektedir (Özmen vd., 2021). İnsanların yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için zihinsel, fiziksel ve sosyal olarak uyum içinde olmaları gereklidir (Koçak ve Harmancı, 2020). Salgın, başta sağlık alanı olmak üzere birçok psikolojik, sosyal ve ekonomik alanlarda da insan yaşamını önemli ölçüde etkilemiştir (Hastaoğlu, 2021).

Kamusal sosyal/sağlık alanından kaynaklanan sosyal sorunlara yanıt vermek sosyal hizmet mesleğinin varlık nedenidir. Koronavirüs salgınını bir bütün olarak, bireylerin, ailelerin ve hanelerin, grupların ve toplulukların yaşamlarındaki ağır etkileri açısından ele almak profesyonel bir zorunluluktur (Amadasun, 2020). Sosyal hizmetin mikro, mezzo ve özellikle makro uygulama düzeylerinin halk sağlığı programlarına entegre edilmesi, toplumun salgın sürecinde tırmanan psikososyal sorunlarının ele alınması açısından önemlidir (Özmen vd., 2021). Bunun için ise başta konuyu çeşitli noktalarıyla ele alan ve değerlendiren çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bu çalışmanın amacı, koronavirüs salgınının yaşlı ve yetişkin bireylerdeki ruhsal, psikosomatik etkileri ile aidiyet duygusunu ve koronavirüs korkusunu ele alarak yaşlılar ve yetişkinler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri anlamaktır. Araştırma salgın sürecinden etkilenen on sekiz yaş üzeri kişileri kapsamaktadır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda çalışma grubu cinsiyete ve yaşa göre gruplandırılarak değerlendirilmiştir. Yaş gruplarının belirlenmesinde Türkiye’de koronavirüs salgın sürecinde yaşlılara yönelik ortaya konan uygulama ve kısıtlamalar dikkate alınmıştır.

Salgın sürecinde semptomları şiddetli ve ölüm riski yüksek olan bireyler yaşlılar ve kronik hastalığı olanlar olduğu ifade edilmektedir (Grolli vd., 2021). Bir grup olarak yaşlıların koronavirüs açısından çeşitli noktalarıyla değerlendirilmesi ve anlaşılması özellikle risk altında bulunmaları nedeniyle de önemlidir. Koronavirüs açısından tüm yaş grupları risk altında olsa da yaşlı bireylerin hasta olma riski diğer yaş gruplarına kıyasla yüksektir (Hastaoğlu, 2021). Dünya nüfusu içindeki 65 yaş ve üstü

kişilerin sayısı ve oranı hızla artmaktadır ve bu durum özellikle gelişmekte olan ülkelerde önümüzdeki on yıllarda belirgin duruma gelecektir (Guida ve Carpentieri, 2021). Dünyadaki hemen hemen her ülke, nüfusları içindeki yaşlı kişilerin oranında ve büyüklüğünde bir büyüme yaşamaktadır. 2019'da dünyada 65 yaş ve üzeri 703 milyon bulunmaktayken 2050'de yaşlı bireylerin sayısının ikiye katlanarak 1,5 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (United Nations, 2019). Türkiye'de ise yaşlı nüfus son 5 yılda %22,5 artarak 7 milyon 953 bin 555 kişi olduğu belirtilmekte ve yaşlı nüfusun 2025 yılında %11,0, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2021). Bu gibi nedenlerle salgın sürecinin tüm yönleriyle özellikle yaşlılar açısından ele alınması önemli bir gereklilik olarak değerlendirilebilir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma nicel veri araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada betimsel ve ilişkisel araştırma modelleri benimsenmiştir. Nicel bir araştırma yöntemi olan betimsel araştırma var olan durumu araştırmak ve belirlemek için kullanılmaktadır. İlişkisel araştırma modeli ise değişkenler arasındaki ilişki ve ilişki düzeyini irdelemektedir (Karasar, 2009:81).

Çalışma Grubu

Betimsel nitelikteki bu çalışmanın evrenini araştırma evrenini Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Örnekleme boyutunu belirlemek için %95 güven seviyesiyle, %5 hata marjı ile 385 veya daha fazla katılımının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Calculator.net, 2021). Elde edilen bu bulgu dikkate alınarak çalışma grubu olarak Türkiye'de yaşayan 18-82 yaş aralığındaki 404 kişi araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılanlara ilişkin çeşitli bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Türkiye'de son yıllarda koruyucu aile sayısında gözlenen artışın mevcut politika yönelimi ile uyumlu olduğu söylenebilir. Buna karşın, çocuk koruma sistemine dahil olan çocuk sayısının da yıllar içinde artış gösterdiği görülmektedir. Özellikle kurum bakımında bulunan çocuk sayısında azalma meydana gelmemesi bu konuda atılacak adımların önemini koruduğunu göstermektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcıları Tanımlayan Ait Çeşitli Bilgiler (n=404).

N	Toplam	Kadın (18-65)	Kadın (65 ve üzeri)	Erkek (18-65)	Erkek (65 ve üzeri)
	404	209	53	97	45
Kimle Yaşıyorsunuz				18-64 yaş	65 yaş ve üzeri
	Anne,Baba ve/veya Kardeşler			160	3
	Arkadaşlarımla			2	0
	Eşimle			17	46
	Eşim ve Çocuklarımla			96	25
	Eşim olmaksızın çocuklarımla			8	7
Tek Başıma			23	17	

Tablo 1 (Devamı): Katılımcıları Tanımlayan Ait Çeşitli Bilgiler (n=404).

İfade	Cevap	18-64 yaş	65 yaş ve üzeri
Koronavirüs geçirdiniz mi?	Evet	48	26
	Hayır	258	72
Aşı Oldunuz mu?	Evet	45	73
	Hayır	261	25
Koronavirüs testi pozitif insanlarla temas öykünüz oldu mu?	Evet	101	38
	Hayır	205	60
Nerede Yaşıyorsunuz?	İl	213	42
	İlçe	75	40
	Köy	18	16

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından oluşturulan temel demografik soruları oluşturmaya ilişkin soru formunun yanında Covid-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği, Genel Aidiyet Ölçeği ve Koronavirüs (Covid-19) Korkusu Ölçeği veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

Covid-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği (PRPEDÖ)

Kaya vd. (2021) tarafından geliştirilen ölçek Covid-19 pandemisinin ruhsal ve psikosomatik etkilerini ölçme amacıyla 18 madde ve "Ruhsal Etkiler", "Psikosomatik Etkiler" isminde 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert tipindedir. Ölçekten alınabilecek en küçük puan 18, en yüksek puan ise 90'dır. Ölçekten tersten puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçeğin Toplam Ölçek puanına ait Cronbach Alpha değeri 0,925 olarak bulunmuştur.

Genel Aidiyet Ölçeği (GAÖ)

Malone vd. (2012) tarafından geliştirilen Genel Aidiyet Ölçeği, Duru (2015) tarafından psikometrik özellikleri araştırılarak ölçeğin iki faktörlü yapısını geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmış, Türkçeye uyarlanmıştır. 12 maddeden oluşan ölçeğin "Kabul Edilme/İçerilme" ve "Reddedilme/Dışlanma" isimli 2 alt boyutu bulunmaktadır. 7'li likert tipinde olan ölçek bu çalışmanın bütününe uyum sağlaması ve kullanılan diğer ölçeklerin 5'li likert tipinde olması, katılımcıların daha doğru cevaplar verebilmesi amacıyla 5'li likert şeklinde kullanılmıştır. Ölçekten alınan puan arttıkça aidiyet duygusu da arttığı belirtilmektedir. Ölçeğin Reddedilme/Dışlanma alt boyutu tersten puanlanarak genel aidiyet duygusunu ölçmektedir. Ters çevirmeksizin Kabul edilme ve Reddedilme alt boyutları ayrı ayrı puanlanabilmektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0,92 olarak bulunduğu belirtilmektedir.

Koronavirüs (Covid-19) Korkusu Ölçeği (KKÖ)

5'li likert tipinde 7 maddesi olan ölçek tek bir boyuttan oluşmakta ve alınan puanlar arttıkça koronavirüs korkusu da artmaktadır. Ölçek Bakioğlu vd. (2020) tarafından geliştirilmiştir.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Veriler internet üzerinden oluşturulan formlar aracılığıyla ilgili katılımcılara ulaştırılarak 04/08/2021 ile 18/08/2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplama sürecinde katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, araştırma sorularından önce toplanan verilerin gizliliği hakkındaki açıklamaya yer verilmiştir.

Toplanan veriler kontrol edildikten sonra SPSS 25 ve JAMOVI 1.8.1 programlarına aktararak gereken analizler gerçekleştirilmiştir. Analizler gerçekleştirilmeden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığına ilişkin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri göz önünde tutulmuştur. Buna göre araştırmada ölçekler aracılığıyla toplanan verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1,5 ve -1,5 arasında olduğu bulguna ulaşılmıştır. Bu değerler verilerin normal dağıldığı varsayımını karşıladığı belirtilebilir (Tabachnick vd., 2007).

Yapılan bağımsız örneklem T testinde varyanslar homojense ilk satır değilse ikinci satır dikkate alınmıştır. Tek yönlü varyans analizinde (ANOVA) ise gruplar homojen değilse Games-Howel, homojense Tukey testi gerçekleştirilmiştir.

Çoklu regresyon analizden önce çoklu doğrusal regresyon analizinin varsayımları test edilmiştir. Çoklu doğrusal regresyon analizinin normallik ve doğrusallık varsayımlarının karşılandığı belirlenmiştir. Veri setindeki aykırı değerler için "Cook's Distance" değerine (maks: 0,188) bakılmış, değer 1'in altında olması nedeniyle aykırı değer olmadığı anlaşılmıştır (Cook, 1977). Ayrıca veri setine ilişkin doğrusallık ve normallik şartını taşıyıp taşımadığı SPSS aracılığıyla elde edilen verilere ait grafikler incelenerek değerlendirilmiştir. Buna göre veri setindeki değerlerin normallik ve doğrusallık varsayımlarını karşıladığı görülmüştür. Otokorelasyonu test etmek için ise Durbin-Watson katsayısı kullanılmıştır. Buna göre Durbin-Watson katsayısı 2,008 olarak bulunmuş ve bu değer 1.5 ile 2.5 arasında olması beklenmektedir (Nerlove ve Wallis, 1966). Çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını belirlemek için ise değişkenler arasında basit (eşli) korelasyonlar kontrol edilmiştir. Analiz sonucunda değişkenler arasındaki ikili korelasyon değerleri 0.764'ten düşük bulunmuştur (Tabachnick vd., 2007). Ayrıca VIF değerleri kontrol edilmiş, VIF değerlerinin 10'un altında olduğu tespit edilmiştir (Seber ve Lee, 2012; Topal vd., 2010). Son olarak cinsiyet kategorik değişkeni 0 ve 1 olarak kodlanarak kukla değişkenlere dönüştürülmüş ve regresyon analizine uygun olacak şekilde hazırlanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada toplanan veriler araştırmanın yapıldığı tarihlerle sınırlıdır. Araştırmada veriler katılımcıların cevaplarına göre analiz edilerek yorumlanmıştır. Katılımcıların soruları doğru bir biçimde anladığı ve cevapları varsayılmıştır. Araştırmada coğrafi, kültürel öğelerin etkisi ve bağlantılı olabilecek çeşitli etkenler göz önünde tutulamamıştır. Araştırma verileri internet aracılığıyla toplandığı için araştırmaya internete erişim fırsatı sağlayamayanları kapsamamaktadır. Bu noktada

internet erişim fırsatı elde edemeyenler için farklı durumların söz konusu olabileceği değerlendirilmelidir.

BULGULAR

Katılımcıların Covid-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği (PRPEDÖ), Genel Aidiyet Ölçeği (GAÖ), Koronavirüs (Covid-19) Korkusu Ölçeği (KKÖ) ve alt boyutlarından aldıkları puanların biyolojik cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız örneklem t testine dair sonuçlar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetine Göre PRPED, GAÖ, KKÖ ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Analizine İlişkin Bulgular.

Ölçekler ve alt boyutlar	Biyolojik Cinsiyet	N	\bar{x}	σ	t	p	Etki Büyüklüğü (Cohen's d)	
PRPEDÖ	Ruhsal Etkiler	Kadın	262	41,27	10,02	4,256	<0,001***	0.4435
		Erkek	142	36,68	10,98			
	Psikosomatik Etkiler	Kadın	262	16,95	7,77	0,705	0,481	0.0734
		Erkek	142	16,39	7,32			
	Ruhsal ve Psikosomatik Etkiler Toplam	Kadın	262	58,22	15,94	3,055	0,002**	0.3184
		Erkek	142	53,06	16,67			
GAÖ	Kabul edilme/ İçerilme	Kadın	262	25,05	4,64	2,077	0,039*	0.2257
		Erkek	142	23,94	5,34			
	Reddedilme/ Dışlanma	Kadın	262	11,85	6,30	-0,101	0,919	-0.0106
		Erkek	142	11,92	6,75			
	Aidiyet	Kadın	262	49,20	9,38	1,193	0,234	0,122
		Erkek	142	48,03	9,57			
KKÖ	Koronavirüs Korkusu	Kadın	262	19,05	7,32	2,806	0,005**	0.3018
		Erkek	142	16,75	8,14			

***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Tablo 2’de yer alan bulgular incelendiğinde araştırmaya katılanların cinsiyetine göre PRPED ruhsal etkiler alt boyutu puanı (t=4,256), PRPEDÖ toplam puanı (t=3,055), GAÖ kabul edilme alt boyutu puanı (t=2,077) ve KKÖ toplam puanı (t= 2,806) anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre kadınların PRPED ruhsal etkiler alt boyutu puan ortalaması (\bar{x} =41,27), PRPEDÖ toplam puan ortalaması (\bar{x} =58,22), GAÖ kabul edilme alt boyutu puan ortalaması (\bar{x} =25,05), KKÖ toplam puan ortalaması (\bar{x} =19,05) erkeklerin PRPED ruhsal etkiler alt boyutu puan ortalamasına (\bar{x} =36,68), PRPEDÖ toplam puan ortalamasına (\bar{x} =53,06), GAÖ kabul edilme alt boyutu puan ortalamasına (\bar{x} =23,94), KKÖ toplam puan ortalamasına (\bar{x} =16,75) göre anlamlı bir biçimde daha fazladır. Diğer alt boyutlarda veya toplam puanlarda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Katılımcıların PRPED, GAÖ, KKÖ ve alt boyutlarından aldıkları puanların yaş ve cinsiyete bağlı olarak oluşturulan gruplara göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova) sonuçları Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Yaş ve Cinsiyete Bağlı Olarak Oluşturulan Gruplara Göre PRPEDÖ, GAÖ, KKÖ ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Yapılan Tek Faktörlü Varyans Analizine İlişkin Bulgular.

Ölçekler ve alt boyutlar		N	\bar{x}	σ	F	p	Farklılık	
PRPEDÖ	Ruhsal Etkiler	1	209	40,86	10,02	8,252	<0,001***	3<1 3<2
		2	53	42,92	9,96			
		3	97	35,39	11,01			
		4	45	39,44	10,51			
	Psikosomatik Etkiler	1	209	16,03	7,41	9,428	<0,001***	1<2 1<4 3<2 3<4
		2	53	20,57	8,17			
		3	97	14,94	6,61			
		4	45	19,51	7,86			
	Ruhsal ve Psikosomatik Etkiler Toplam	1	209	56,89	15,72	8,656	<0,001***	1<2 1<3 3<2 3<4
		2	53	63,49	15,86			
		3	97	50,33	16,06			
		4	45	58,96	16,60			
GAÖ	Kabul edilme/İçerilme Reddedilme/Dışlanma	1	209	25,45	4,46	3,970	0,008**	1>2 1>3
		2	53	23,45	5,04			
		3	97	23,91	5,37			
		4	45	24,02	5,34			
	Kabul edilme/İçerilme	1	209	11,12	5,97	5,597	<0,001***	1<2 3<2 ⁺
		2	53	14,72	6,79			
		3	97	11,27	6,43			
		4	45	13,31	7,28			
	Aidiyet	1	209	50,33	8,83	6,071	0,008**	2<1 ⁺
		2	53	44,74	10,18			
		3	97	48,64	9,11			
		4	45	46,71	10,47			
KKÖ	Koronavirüs Korkusu	1	209	17,92	6,96	17,943	<0,001***	1<2 3<1 3<2 3<4
		2	53	23,51	7,06			
		3	97	14,93	7,95			
		4	45	20,69	7,18			

***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05; + Games-Howel; 1-Kadın (18-64); 2-Kadın (65 yaş ve üzeri); 3-Erkek (18-64); 4-Erkek (65 yaş ve üzeri)

Tablo 3'te yer alan bulgular incelendiğinde araştırmaya katılanların yaş ve cinsiyete bağlı olarak oluşturulan gruplara göre PRPEDÖ ruhsal etkiler alt boyutu puanı (F=8,252), PRPEDÖ psikosomatik etkiler alt boyutu puanı (F=9,428), PRPEDÖ toplam puanı (F=8,656), GAÖ kabul edilme alt boyutu puanı (F=3,970), GAÖ reddedilme alt boyutu puanı (F=5,597), Aidiyet puanı (F=6,071) ve KKÖ toplam puanına (F=17,943) göre anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır.

Uygulanan Tukey testi sonucunda erkek (18-64) katılımcıların kadın (18-64 yaş) ve kadın (65 yaş ve üzeri) katılımcılara göre PRPEDÖ ruhsal etkiler alt boyutu puan ortalamaları; kadın (18-64 yaş) katılımcıların kadın (65 yaş ve üzeri) ve erkek (65 yaş ve üzeri) katılımcılara göre, erkek (18-64 yaş) katılımcıların kadın (65 yaş ve üzeri) ve erkek (65 yaş ve üzeri) katılımcılara göre PRPEDÖ psikosomatik etkiler alt boyutu puan ortalamaları; kadın (18-64 yaş) katılımcıların kadın (65 yaş ve üzeri) ve erkek (18-64 yaş) katılımcılara göre, erkek (18-64 yaş) katılımcıların kadın (65 yaş ve üzeri) ve erkek (65 yaş ve üzeri) katılımcılara göre PRPEDÖ toplam puan ortalamaları; kadın (18-64 yaş) katılımcıların kadın (65 yaş ve üzeri) ve erkek (18-64 yaş) katılımcılara göre GAÖ kabul edilme alt

boyutu puan ortalamaları; kadın (18-64 yaş) katılımcıların kadın (65 yaş ve üzeri) katılımcılara göre, erkek (18-64 yaş) katılımcıların kadın (18-64 yaş), kadın (65 yaş ve üzeri) ve erkek (65 yaş ve üzeri) katılımcılara göre KKÖ toplam puan ortalaması anlamlı bir biçimde daha düşüktür. Uygulanan Games Howel testi sonucunda kadın (18-64 yaş) katılımcıların kadın (65 yaş ve üzeri) katılımcılara göre, erkek (18-64 yaş) katılımcıların kadın (65 yaş ve üzeri) katılımcılara göre GAÖ reddedilme alt boyutu puan ortalaması anlamlı bir biçimde daha düşüktür.

Katılımcıları PRPEDÖ, GAÖ, KKÖ ve alt boyutlarından aldıkları puanların yaş grubuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız örneklem t testine dair sonuçlar Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Yaş Grubuna Göre PRPEDÖ, GAÖ, KKÖ ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Analizine İlişkin Bulgular.

Ölçekler ve alt boyutlar		Yaş Grubu	N	\bar{x}	σ	t	p	Etki Büyüklüğü (Cohen's d)
PRPEDÖ	Ruhsal Etkiler	18-64 yaş	306	39,12	10,64	-1,797	0,073	-0.209
		65 yaş ve üzeri	98	41,33	10,31			
	Psikosomatik Etkiler	18-64 yaş	306	15,68	7,17	-4,852	<0,001***	-0.596
		65 yaş ve üzeri	98	20,08	8,00			
Ruhsal ve Psikosomatik Etkiler Toplam	18-64 yaş	306	54,81	16,10	-3,523	<0,001***	-0.409	
	65 yaş ve üzeri	98	61,41	16,28				
GAÖ	Kabul edilme/İçerilme	18-64 yaş	306	24,96	4,81	2,197	0,029*	0.255
		65 yaş ve üzeri	98	23,71	5,16			
	Reddedilme/Dışlanma	18-64 yaş	306	11,17	6,11	-3,676	<0,001***	-0.458
	65 yaş ve üzeri	98	14,07	7,02				
	Aidiyet	18-64 yaş	306	49,80	8,94	3,582	<0,001***	0,447
		65 yaş ve üzeri	98	45,64	10,31			
KKÖ	Koronavirüs Korkusu	18-64 yaş	306	16,97	7,41	-6,132	<0,001***	-0.712
	Toplam	65 yaş ve üzeri	98	22,21	7,22			

***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Tablo 4'te yer alan bulgular incelendiğinde araştırmaya katılanların yaş grubuna göre PRPEDÖ psikosomatik etkiler alt boyutu puanı (t=-4,852), PRPED toplam puanı (t=-3,523), GAÖ kabul edilme alt boyutu puanı (t=2,197), GAÖ reddedilme alt boyutu puanı (t=-3,676), aidiyet alt boyutu (t=3,582) ve KKÖ toplam puanı (t=-6,132) anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre 18-64 yaş aralığında bulunan katılımcıların PRPED psikosomatik etkiler alt boyutu puan ortalaması (\bar{x} =15,68), PRPED toplam puan ortalaması (\bar{x} =54,81), GAÖ reddedilme alt boyutu puan ortalaması (\bar{x} =24,96), KKÖ toplam puan ortalaması (\bar{x} =16,97) 65 yaş ve üzerinde olan katılımcıların PRPED psikosomatik etkiler alt boyutu puan ortalamasına (\bar{x} =20,08), PRPED toplam puan ortalamasına (\bar{x} =61,41), GAÖ

reddedilme alt boyutu puan ortalamasına ($\bar{x}=14,07$) ve KKÖ toplam puan ortalamasına ($\bar{x}=22,21$) göre anlamlı bir biçimde daha fazladır. 18-64 yaş aralığında bulunan katılımcıların GAÖ reddedilme alt boyutu puan ortalaması ($\bar{x}=11,17$) ise 65 yaş ve üzerinde olan katılımcıların puan ortalamasından ($\bar{x}=14,07$) daha düşüktür. PRPED ruhsal etkiler alt boyutunda ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 5. Farklı değişkenlerin yetişkinlerde dayanıklılığı ne ölçüde yordadığını belirlemek için yapılan doğrusal regresyon analizinin sonuçları.

Değişkenler	B	β	t	p	VIF
Sabit (Koronavirüs Korkusu)	-5,268		-3,182	0,002**	
Ruhsal Etkiler	0,174	0,240	6,234	<0,001***	1,752
Psikosomatik Etkiler	0,511	0,506	11,597	<0,001***	2,256
Kabul edilme/İçerilme	0,105	0,067	2,061	0,04*	1,252
Reddedilme/Dışlanma	0,160	0,134	3,488	0,001***	1,736
Yaş	0,066	0,165	3,125	0,002**	1,082
Cinsiyet	1,426	0,089	2,935	0,004**	1,077

R = 0.816 R² = 0.666 Düzeltilmiş R² = 0.661 F = 131,788, Tahminlenen Standart Hata: 4,479, Durbin Watson 2,008; ***p<0,001; **p<0,01; *p<0,05

Tablo 5'te görülen çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre psikosomatik Etkiler ($\beta=0,506$, p<0,001), Ruhsal Etkiler ($\beta=0,240$, p<0,001), yaş ($\beta=0,165$, p<0,01), reddedilme/dışlanma ($\beta=0,134$, p<0,01), cinsiyet ($\beta=0,089$, p<0,01), kabul edilme/içerilme ($\beta=0,067$, p<0,05) koronavirüs korkusunu anlamlı düzeyde yordamaktadır. R2 değeri incelendiğinde ruhsal etkiler, psikosomatik etkiler, kabul edilme/içerilme, reddedilme/dışlanma, yaş ve cinsiyet koronavirüs korkusunun %66'sını açıklamaktadır.

TARTIŞMA

404 kişini katıldığı bu çalışmada elde edilen veriler aracılığıyla gerçekleştirilen analiz sonuçlarına ilişkin tartışmalar aşağıda yer almaktadır.

Çalışmada elde edilen ilk bulgu katılımcıların cinsiyetine ilişkindir. Katılımcıların biyolojik cinsiyetine göre Covid-19 Pandemisi'nin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği (PRPEDÖ)'nin ruhsal etkiler alt boyutu ve toplam puan ortalamaları kadınlarda erkeklere göre anlamlı derecede daha fazla olması salgın sürecinden kadınların özellikle ruhsal olarak daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Koronavirüs (Covid-19) Korkusu Ölçeği (KKÖ)'den alınan puanlara dair anlamlı farklılık da kadınların koronavirüsten daha fazla olumsuz olarak etkilendiğine işaret etmektedir. Alan yazında koronavirüs ve salgın sürecine ilişkin yapılan araştırmalar da kadınların erkeklere göre farklı durumlara ilişkin olumsuz etkisinin fazla olduğunu bildiren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, 772 Kübalı katılımcı ile gerçekleştirilen bir araştırmada ortalama olarak, kadın katılımcılar erkeklere göre önemli ölçüde daha fazla Covid-19 korkusu yaşadığı ve kadın olmanın orta ve yüksek düzeyde Covid-19 korkusunun bir göstergesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Broche-Pérez vd., 2020). Türkiye'den 4536 kişinin katıldığı araştırmada kadınlar, erkeklere kıyasla önemli ölçüde koronavirüse yönelik daha yüksek bir savunmasızlığa, algılanan riske ve koronavirüs korkusuna sahip olduğu

bildirilmektedir (Yıldırım vd., 2021). Türk toplumunda koronavirüs salgını sırasında kaygı, depresyon ve sağlık kaygısı düzeyleri ve yordayıcıları üzerine yapılan ve 343 kişinin katıldığı diğer bir araştırmada ise kadın cinsiyetinin anksiyete için risk faktörü olarak bulunduğu bildirilmektedir (Özdin ve Bayrak Özdin, 2020). Aynı çalışmada koronavirüs salgınından psikolojik olarak en çok etkilenen gruplardan birinin kadınlar olduğu ifade edilmektedir. Alan yazında yer alana birçok çalışma cinsiyetin sağlık üzerinde yarattığı farklılığı anlamaya, açıklamaya çalışmaktadır (Lamb, 1997; Rahman, 1999; C Vlassoff, 1994; C Vlassoff ve Bonilla, 1994; Carol Vlassoff, 2007; Williams, 2000). Bir başka kaynakta ise anksiyete ve depresif bozukluklar kadınlarda daha sık görüldüğü ifade edilmektedir (Özdin ve Bayrak Özdin, 2020). Yaşanan salgın sürecinin biyolojik, psikolojik ve sosyal sağlık yönünden erkeklere göre kadınları daha fazla etkilediği öne sürülebilir. Çalışma neticesinde elde edilen bulgular ve alan yazında yer alan çeşitli bilgiler bu doğrultuda örtüşmektedir.

Çalışmada ikinci olarak tartışılan nokta yaş ve cinsiyete bağlı olarak oluşturulan gruplara ilişkin elde edilen bulgular doğrultusundadır. Yaş ve cinsiyete bağlı olarak oluşturulan 4 farklı gruba ilişkin elde edilen bulgular cinsiyet ve yaş grubunun ruhsal ve psikosomatik etkiler açısından önemli olduğunun göstermektedir. Benzer bir durum da koronavirüs korkusuna ilişkindir. Buna göre ilk olarak KKÖ puan ortalamaları sırasıyla yaşlı kadın bireyler, yaşlı erkek bireyler, yetişkin kadın bireyler ve yetişkin erkek bireyler şeklindedir. Bu durum yaş grubunun ve cinsiyetin koronavirüs korkusu üzerindeki etkisinin nasıl değiştiğine ilişkin bilgi vermektedir. Özellikle yaşa bağlı olarak düşünüldüğünde elde edilen bulgular alan yazında yer alan bilgiler ve araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. 60 yaş üstü dünya nüfusunun %20'sinden fazlasının bir psikiyatrik bozukluk veya nörolojik hastalıkla yaşadığı belirtilmektedir. Bunlar arasında Demans, majör depresif bozukluk ve anksiyete en yaygın olanlarıdır (WHO, 2017). Yaşlılığın kendi özelliklerinin yanında Covid-19 salgın sürecinde yaşlı bireylerin daha fazla risk altında olması koronavirüsün etkilerini yaşlı bireylerde daha belirgin hale getirmektedir. Elde edilen bulgular aidiyetin 65 yaş ve üstü olan bireylerde daha düşük olduğunu göstermektedir. Aidiyet duygusu bireyin işlevselliğini attırmaktadır. Aidiyet duygusu öteki ile bir var olmanın ortak paylaşım, emek ve zamanın getirdiği bir anlamlılıktır (Mavili vd., 2014; Özdemir vd., 2020). Elde edilen bulgular aidiyet ve koronavirüs etkisinin önemine işaret etmektedir.

Çalışmada katılımcıların yaşlarına bağlı olarak oluşturulan gruplar arasındaki anlamlı farklılıklar yaşın öneminin altını çizmektedir. Koronavirüs salgınının en başından beri yaş önemli bir kriter olmuştur. Koronavirüsün yaşlıları daha fazla tehdit etmesi, alınan tedbirler ve önemlerin yaşlı bireyleri daha fazla kapsamaması ve buna bağlı yaşanan çeşitli kısıtlamaların bunda etkili olduğu söylenebilir. Koronavirüste orantısız şekilde etkilenenler arasında toplumun genellikle marjinalize edilmiş ve dışlanmış nüfusları, yani yaşlı yetişkinler, çocuklar, zayıf bağışıklık sistemi olanlar ve yoksullar bulunmaktadır (Amadasun, 2020). Sosyal dışlanma ve ayrımcılığı kendine önemli bir konu ve çalışma alanı olarak belirleyen sosyal hizmet için de koronavirüs bağlamında yaşlıların salgın sürecinde yaşadıkları psikolojik ve sosyal izlenimler önemlidir.

Regresyon analizi neticesinde elde edilen bulgular koronavirüs korkusu ile ele alınan çeşitli değişkenlerin ne kadar yordadığını anlaşılmasını sağlamaktadır. Ruhsal etkiler, psikosomatik etkiler, kabul edilme/içerilme, reddedilme/dışlanma, yaş ve cinsiyet koronavirüsün anlamlı yordayıcıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen bu bulgu farklı çalışmalar ışığında derinleştirilmeye değerdir. Regresyon analizi ile kurulan modele ilişkin sonuçlar yukarıda yer tartışmaları destekler nitelikte benzer bulgulara sahip olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Yürütülen bu çalışma neticesinde elde edilen bulgulara göre cinsiyet ve yaşın koronavirüs salgını açısından önemli değişkenler olduğu anlaşılmıştır. Erkeklere kıyasla kadınlar koronavirüs salgınından daha fazla olumsuz etkilendiği anlaşılmıştır. Benzer bir biçimde yaşlıların, yetişkinlere kıyasla koronavirüs korkusu, ruhsal ve psikosomatik etkileri açısından daha olumsuz bir duruma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Koronavirüsün ruhsal ve psikosomatik etkileri, yaş, cinsiyet, aidiyetle duygusuyla ilgili olarak kabul ve reddedilme duyguları koronavirüsün anlamlı bir biçimde yordayıcıları olduğu anlaşılmıştır. Koronavirüs sürecinin olumsuz etkileri psikosomatik ve sosyal sağlık üzerinde de etkili olduğu değerlendirilmiştir. Çalışma neticesinde elde edilen bilgi ve bulguların salgın sürecinin etkilerini anlamaya çalışan araştırmalara yol göstermesi ve koronavirüsün etkilerini anlamaya yardımcı olması beklenmektedir.

Salgın sürecinin ortaya koyduğu zorlukları ve virüsün savunmasız olan gruplar üzerindeki etkisinin anlaşılması nitelikli politika ve uygulamaların geliştirilmesine katkı verecektir. Çalışma neticesinde elde edilen bulgular yürütülecek sosyal hizmet uygulamaları için de önemli bilgiler içermektedir. Yaşlı ve yetişkinlerde koronavirüsün olumsuz etkileri göz önüne alındığında geliştirilecek mesleki uygulamalar yaşlılar ve kadınlara yönelik nasıl farklılaşacağına ilişkin yol gösterebilir. Çalışma, sosyal değişime, adaletsizliğe ve savunmasız gruplara odaklanan sosyal hizmetin koronavirüsün etkilerinin anlaşılması açısından değerlidir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırmaya ilişkin Akdeniz Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 04.08.2021 tarihli ve 286 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Ayrıca internet üzerinden oluşturulan formda araştırmaya ilişkin sorulara geçemden önce araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında bilgi verilerek katılımcıların istediği an araştırmayı yarıda bırakma, vazgeçme hakkının olduğu ifade edilmiştir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Abbas, A. M., AbouBakr, A., Magdy, S., Refai, A., Ismail, Y., Mahmoud, N. ve AbuElmagd M. E. (2021). Psychological effect of COVID-19 on medical health-care workers. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 25(2), 140–141.

<https://doi.org/10.1080/13651501.2020.1791903>

- Alnazly, E., Khraisat, O. M., Al-Bashaireh, A. M. ve Bryant, C. L. (2021). Anxiety, depression, stress, fear and social support during COVID-19 pandemic among Jordanian healthcare workers. *Plos One*, 16(3), e0247679. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247679>
- Amadasun, S. (2020). Social work and COVID-19 pandemic: An action call. *International Social Work*, 63(6), 753–756. <https://doi.org/10.1177/0020872820959357>
- Bakioğlu, F., Korkmaz, O. ve Ercan, H. (2020). Fear of COVID-19 and positivity: mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety and stress. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1–14. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00331-y>
- Broche-Pérez, Y., Fernández-Fleites, Z., Jiménez-Puig, E., Fernández-Castillo, E. ve Rodríguez-Martin, B. C. (2020). Gender and fear of covid-19 in a cuban population sample. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00343-8>
- Cabañas, J. G., Williams, J. G., Gallagher, J. M. ve Brice, J. H. (2021). COVID-19 pandemic: The role of ems physicians in a community response effort. *Prehospital Emergency Care*, 25(1), 8–15. <https://doi.org/10.1080/10903127.2020.1838676>
- Calculator.net. (2021). *Sample Size Calculator*. <https://www.calculator.net/sample-size-calculator.html> Erişim tarihi:19/08/2021
- Ceccato, I., Palumbo, R., Di Crosta, A., La Malva, P., Marchetti, D., Maiella, R., Verrocchio, M. C., Marin, A., Mammarella, N., Palumbo, R. ve Di Domenico, A. (2021). Age-related differences in the perception of COVID-19 emergency during the Italian outbreak. *Aging ve Mental Health*, 25(7), 1305–1313. <https://doi.org/10.1080/13607863.2020.1856781>
- Chi, X., Chen, S., Chen, Y., Chen, D., Yu, Q., Guo, T., Cao, Q., Zheng, X., Huang, S., Hossain, M. M., Stubbs, B., Yeung, A. ve Zou, L. (2021). Psychometric evaluation of the fear of Covid-19 scale among chinese population. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00441-7>
- Cook, R. D. (1977). Detection of influential observation in linear regression. *Technometrics*, 19(1), 15–18.
- Duan, L. ve Zhu, G. (2020). Psychological interventions for people affected by the COVID-19 epidemic. *The lancet psychiatry*, 7(4), 300–302.
- Duru, E. (2015). Genel aidiyet ölçeğinin psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(44), 37–47.
- Gallagher, M. W., Zvolensky, M. J., Long, L. J., Rogers, A. H. ve Garey, L. (2020). The impact of Covid-19 experiences and associated stress on anxiety, depression, and functional impairment in American adults. *Cognitive Therapy and Research*, 44(6), 1043–1051.
- Grolli, R. E., Mingoti, M. E. D., Bertollo, A. G., Luzzardo, A. R., Quevedo, J., Réus, G. Z. ve Ignácio, Z. M. (2021). Impact of COVID-19 in the mental health in elderly: psychological and biological updates. *Molecular Neurobiology*, 58(5), 1905–1916. <https://doi.org/10.1007/s12035-020->

02249-x

- Guida, C. ve Carpentieri, G. (2021). Quality of life in the urban environment and primary health services for the elderly during the Covid-19 pandemic: An application to the city of Milan (Italy). *Cities*, 110, 103038. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.103038>
- Hastaoğlu, F. (2021). Yaşlıların pandemi sürecindeki biyopsikososyal etkilenimleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 14(1), 45–49. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1515676>
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (19. baskı). Nobel.
- Karataş, Z. ve Tagay, Ö. (2021). The relationships between resilience of the adults affected by the covid pandemic in Turkey and Covid-19 fear, meaning in life, life satisfaction, intolerance of uncertainty and hope. *Personality and Individual Differences*, 172, 110592. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110592>
- Kaya, B. (2020). Pandeminin ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(2), 123–124.
- Kaya, S., Kırılıoğlu, M. ve Toptaş, T. (2021). Covid-19 pandemisinin ruhsal ve psikosomatik etkilerini değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 525–545. <https://doi.org/10.33417/tsh.865144>
- Koçak, Z. ve Harmancı, H. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde ailede ruh sağlığı. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, 183–207.
- Labrague, L. J. ve de los Santos, J. A. A. (2021). Fear of COVID-19, psychological distress, work satisfaction and turnover intention among frontline nurses. *Journal of Nursing Management*, 29(3), 395–403. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/jonm.13168>
- Lamb, V. L. (1997). Gender differences in correlates of disablement among the elderly in Egypt. *Social Science ve Medicine*, 45(1), 127–136.
- Malone, G. P., Pillow, D. R. ve Osman, A. (2012). The general belongingness scale (GBS): Assessing achieved belongingness. *Personality and individual differences*, 52(3), 311–316.
- Mavili, A., Kesen, N. F. ve Daşbaş, S. (2014). Aile aidiyeti ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 33. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198264>
- Mertens, G., Gerritsen, L., Duijndam, S., Salemink, E. ve Engelhard, I. M. (2020). Fear of the coronavirus (COVID-19): Predictors in an online study conducted in March 2020. *Journal of Anxiety Disorders*, 74, 102258. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102258>
- Nazari, N., Zekiy, A. O., Feng, L.-S. ve Griffiths, M. D. (2021). Psychometric validation of the persian version of the covid-19-related psychological distress scale and association with covid-19 fear, covid-19 anxiety, optimism, and lack of resilience. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-021-00540-z>
- Nerlove, M. ve Wallis, K. F. (1966). Use of the Durbin-Watson statistic in inappropriate situations. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 235–238.
- Özdemir, S. G., Daşbaş, S. ve Kesen, N. F. (2020). Üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti ve özgeci davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Konya İli Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(1), 101–111.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1071421>

- Özdin, S. ve Bayrak Özdin, Ş. (2020). Levels and predictors of anxiety, depression and health anxiety during COVID-19 pandemic in Turkish society: The importance of gender. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(5), 504–511. <https://doi.org/10.1177/0020764020927051>
- Özmen, S., Özkan, O. Özer, Ö., ve Yanardağ, M. Z. (2021). Investigation of COVID-19 fear, well-being and life satisfaction in Turkish society. *Social Work in Public Health*, 36(2), 164–177. <https://doi.org/10.1080/19371918.2021.1877589>
- Peker, A. ve Cengiz, S. (2021). Covid-19 fear, happiness and stress in adults: the mediating role of psychological resilience and coping with stress. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 1–9. <https://doi.org/10.1080/13651501.2021.1937656>
- Plohl, N. ve Musil, B. (2021). Modeling compliance with COVID-19 prevention guidelines: the critical role of trust in science. *Psychology, Health ve Medicine*, 26(1), 1–12. <https://doi.org/10.1080/13548506.2020.1772988>
- Rahman, M. O. (1999). Age and gender variation in the impact of household structure on elderly mortality. *International journal of epidemiology*, 28(3), 485–491.
- Rajkumar, R. P. (2020). COVID-19 and mental health: A review of the existing literature. *Asian journal of psychiatry*, 52, 102066.
- Reznik, A., Gritsenko, V., Konstantinov, V., Khamenka, N., ve Isralowitz, R. (2020). COVID-19 fear in eastern europe: Validation of the fear of COVID-19 Scale. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1–6. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00283-3>
- Seber, G. A. F. ve Lee, A. J. (2012). *Linear regression analysis* (C. 329). John Wiley & Sons.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. ve Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics* (C. 5). Pearson Boston, MA.
- Topal, M., Eyduran, E., Yağanoğlu, A. M., Sönmez, A. ve Keskin, S. (2010). Çoklu doğrusal bağlantı durumunda ridge ve temel bileşenler regresyon analiz yöntemlerinin kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 53–57.
- TÜİK. (2021). İstatistiklerle Yaşlılar, 2020. <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Elderly-Statistics-2020-37227>.
- United Nations. (2019). World Population Ageing 2019. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf>
- Van Bavel, J. J., Baicker, K., Boggio, P. S., Capraro, V., Cichocka, A., Cikara, M., Crockett, M. J., Crum, A. J., Douglas, K. M. ve Druckman, J. N. (2020). Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. *Nature human behaviour*, 4(5), 460–471.
- Vlassoff, C. (1994). Gender inequalities in health in the Third World: uncharted ground. *Social Science ve Medicine* (1982), 39(9), 1249–1259. <https://doi.org/10.1016/0277->

9536(94)90357-3

- Vlassoff, C. ve Bonilla, E. (1994). Gender-related differences in the impact of tropical diseases on women: what do we know? *Journal of Biosocial Science*, 26(1), 37–53. <https://doi.org/10.1017/s0021932000021040>
- Vlassoff, C. (2007). Gender differences in determinants and consequences of health and illness. *Journal of Health, Population, and Nutrition*, 25(1), 47–61. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17615903>
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S. ve Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International journal of environmental research and public health*, 17(5), 1729.
- Wang, D., Hu, B., Hu, C., Zhu, F., Liu, X., Zhang, J., Wang, B., Xiang, H., Cheng, Z. ve Xiong, Y. (2020). Clinical characteristics of 138 hospitalized patients with 2019 novel coronavirus–infected pneumonia in Wuhan, China. *Jama*, 323(11), 1061–1069.
- Warren, A. M., Zolfaghari, K., Fresnedo, M., Bennett, M., Pogue, J., Waddimba, A., Zvolensky, M., Carlbring, P. ve Powers, M. B. (2021). Anxiety sensitivity, COVID-19 fear, and mental health: results from a United States population sample. *Cognitive Behaviour Therapy*, 50(3), 204–216. <https://doi.org/10.1080/16506073.2021.1874505>
- WHO. (2017). *Mental health of older adults*. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-of-older-adults>
- Williams, C. (2000). Doing health, doing gender: teenagers, diabetes and asthma. *Social science ve medicine*, 50(3), 387–396.
- Wilson, J. M., Lee, J. ve Shook, N. J. (2021). COVID-19 worries and mental health: the moderating effect of age. *Aging ve Mental Health*, 25(7), 1289–1296. <https://doi.org/10.1080/13607863.2020.1856778>
- Xiao, C. (2020). A novel approach of consultation on 2019 novel coronavirus (COVID-19)-related psychological and mental problems: structured letter therapy. *Psychiatry investigation*, 17(2), 175.
- Yi, J., Kang, L., Li, J. ve Gu, J. (2021). A key factor for psychosomatic burden of frontline medical staff: occupational pressure during the COVID-19 pandemic in China. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 590101. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.590101>
- Yıldırım, M., Geçer, E. ve Akgül, Ö. (2021). The impacts of vulnerability, perceived risk, and fear on preventive behaviours against COVID-19. *Psychology, Health & Medicine*, 26(1), 35–43. <https://doi.org/10.1080/13548506.2020.1776891>